

Els matiners: paisatge abans de la batalla

“Los motines, pronunciamientos o sublevaciones pueden dividirse en urbanos y rústicos. En España, sobre todo en estos últimos tiempos, es notable la diferencia que entre ellos media. En los urbanos casi nunca interviene el paisanaje, como no sea en cortísimo número o cuando ya va de vencida el gobierno a quien se combate y se trata de darle el puntillazo o golpe de gracia. Los urbanos son también súbitos y agudos. Duran uno, dos o tres días a lo más y, vencidos o vencedores, acaban. Por el contrario, las sublevaciones que ocurren en el campo suelen contar con más paisanos que militares en sus huestes y, merced a la terquedad del carácter español, al ningún regalo y a las pocas comodidades de que solemos gozar en nuestras casas y a nuestra afición a la vida rota y vagabunda, duran años y años”.

JUAN VALERA
Historia general de España

Potser el fet més destacat de l'any 1848 a Berga sigui que a finals d'agost el capítol carlí Castells va comunicar a l'Ajuntament que havia declarat la vila en estat de blocatge perquè no li pagava la contribució que exigia. Fins a aquí l'efemèride berguedana, que deixa un regust d'insatisfacció en no poder ser explicada com cal. Qui era, aquest Castells? (1) En nom de què o de qui combatia, un any tan assenyalat? Com se li va acudir allò que el mateix consistori va titllar d'“una quijotada, una quimera”? (2)

Ignorem tant sobre la història catalana i espanyola de mitjan segle XIX que encara hem de batejar els esdeveniments. No sabem ni tan sols com hauríem d'anomenar el conflicte que s'hi desenvolupà entre els anys 1846 i 1849 i on participà Castells, en-

tre molts altres. Hom pot deixar-se portar per la inèrcia i parlar de “Guerra dels Matiners”... llavors, es descarta rebel·lió o revolta? Fet i fet, emprar el terme “Segona Guerra Carlina” implica un error i un prejudici, a saber: que entre els aixecats només hi havia carlins i que defensaren en substància el mateix que a la anterior contesa civil, la de 1833-1840.

En altres ocasions he rebutjat aquest tòpic de l'“essencialisme carlí”, la idea que, generació rere generació i sempre als mateixos llocs, una part notable dels catalans o dels espanyols van aixecar-se en defensa de petites variacions sobre el tema de “Déu, Pàtria i Rei” (3). En aquest sentit, el conflicte dels matiners i les accions carlines del bienni 1854-1856 resulten clau pel que tenen de trencament d'aquesta pretesa continuïtat. Si més no, en llegir consignes del tall de “Visca Carles VI i la Constitució de 1837!” i “Visca Carles VI i oblit del passat!”, o en assistir a un pacte de carlins i republicans, s'hauria de reflexionar una mica.

Tanmateix, no és prudent aduir sense més els esdeveniments de 1846-1849 com a prova de la contingència carlina. S'ha de conèixer bé què va passar, i la bibliografia recent a l'abast és massa escadussera. Malgrat el seu títol, una gran part de *La guerra dels matiners i el catalanisme polític*, de Joan Camps i Giró, es dedica als deliris d'un espia, Tomàs Bertran i Soler, que ja havia desviat l'atenció de Carlos Seco Serrano (4). Sonsoles Cabeza Sánchez-Albornoz va encertar més en escollir una visió de conjunt a *Los sucesos de 1848 en España* (5), però els molts fils que manega no acaben de lligar-se en un tapís. Cal aclarir, d'altra banda, que l'antic lli-

bre de Josep Llord, *Campaña montemolinista de Catalunya*, no soluciona l'expedient com ho feia *La primera guerra carlina a Catalunya*, de Ferran de Sagarra, per a la Guerra dels Set Anys (6). L'obra de Llord –que no aporta documentació original i manca d'aparell crític– és un poti-poti parcial de notícies militars tretes de diverses publicacions. Encara s'han de rellegir les històries generals escrites durant el segle XIX (les de Gebhardt, Valera o Morayta, a més dels *Anales* de Pirala) (7).

L'estat actual dels nostres coneixements impedeix d'exposar en poques planes una anàlisi d'aquell conflicte i cloure-la amb unes conclusions a l'ús. Em limitaré, doncs, a subministrar al lector un context a fi que hi emmarqui les vicissituds de Castells i d'altres com ell. D'antuvi, recordaré que és de l'agitada Europa de les acaballes de la Restauració que

es parla, que quan els guerrillers recorrien les muntanyes del Principat, arreu se sentia la remor de l'onada revolucionària més forta i més extensa des de 1789.

Un continent en ebullició

Gairebé s'enuncia una evidència en afirmar que la història catalana i l'espanyola són indestruïbles de la del seu entorn, però això esdevé un axioma per al període 1815-1848 (8). Per bé que cada Estat seguís el seu propi ritme, la transformació revolucionària que va acabar amb les monarquies absolutes i l'Antic Règim afectà tots els països de l'oest d'Europa (França, Bèlgica, Espanya i Portugal), així que els successos a cadascun d'ells i al Regne Unit repercutiren sobre els altres. La revolució francesa de juliol de 1830 va constituir el primer pas de la secessió de Bèlgica dels Països Baixos, i ambdós fets són a l'arrel de la reforma electoral britànica de 1832. Les guerres civils portuguesa (1832-1834) i espanyola (l'anomenada Primera Guerra Carlina de 1833-1840) constituïrien dues baules més de la cadena del combat entre l'antiga civilització senyorial i la nova civilització burgesa (9).

El liberalisme va reeixir en aquest cicle de revolucions, guerres civils i guerres exteriors, ja que tot l'occident continental va abandonar l'ordre sorgit del congrés de Viena, però això no vol pas dir que s'hi inaugurés una era de pau. Quant a la geopolítica, arran de la formació de la Quàdruple Aliança (Gran Bretanya, França, Espanya i Portugal) l'any 1834, es va passar d'una Europa sotmesa a la Santa Aliança a una d'escindida en dos blocs: l'absolutista a l'est (Àustria, Prússia, Rússia, els

Carles VI, el segon pretendent.

COL·LECCIÓ R. FELIPE

estats italians i els alemanys) i el liberal a l'oest (Gran Bretanya, França, Bèlgica, Espanya i Portugal). A sobre, en el si de l'últim grup sovintejaren les tensions entre França i Gran Bretanya, que mantingueren un pols per l'hegemonia sobre Bèlgica i els estats ibèrics. Portugal entraria dins l'esfera britànica, Espanya dins la francesa, Bèlgica quedaria com a terra de ningú i no quallarien projectes com ara la unió política ibèrica o la unió duanera franco-belga (10).

Com si els diplomàtics no tinguessin prou feina, havien d'esbandir-se també la que els donaven les lluites polítiques internes, ja que els liberals i els absolutistes romanien a l'aguait, llestos per capgirar la situació quan s'obriria una escletxa. Naturalment, a les monarquies absolutes eren els liberals, que conspiraven, mentre que als estats liberals de l'oest existien denses xarxes absolutistes. Els reialistes francesos, portuguesos i espanyols mantenien lligams estrets, amb el vist-i-plau o el suport de les corts de Viena, Nàpols i Torí. En concret, els recursos i l'operativitat del legitimitisme francès es revelaren vitals per als carlins que, com el mateix infant don Carlos María Isidro (Carles V per als seus partidaris), s'havien exiliat al país veí (11).

A aquesta dialèctica, vella de dècades, durant els anys quaranta del segle XIX se n'hi sumaren dues més: la derivada de l'aparició de nous corrents polítics a l'esquerra del liberalisme (és a dir, del conglomerat, en aquell temps indistint i embrionari, d'ultraliberals, demòcrates, republicans, socialistes i obreristes) i la causada per les lluites de facció dins del liberalisme governant. Pel que fa a la primera, aquí no es pot més que citar el cartisme anglès, la *Giovane Europa* de Mazzini, les activitats dels socialistes utòpics i la formació dels primers sindicats moderns. Curiosament, durant els anys previs a la revolució de 1848 es donaren casos d'aliança tàctica entre aquestes noves tendències i l'absolutisme més ranci, com les que establiren els legitimitistes i els demòcrates francesos, o els miguelistes (absolutistes) i els setembristes (liberals d'esquerra) portuguesos (12).

Ramon Cabrera i Griñó, general carlí, va empresonar la Junta de Berga per la mort del comte d'Espanya. COL·LECCIÓ R. FELIPÓ

Quant als efectes exteriors de les bandositats liberals, només caldrà recordar que una gran part dels polítics més destacats d'aquells anys conegueren l'exili en algun moment. Narváez, Espartero i la mateixa reina Maria Cristina van residir a l'estranger alguna temporada, igual que el portuguès Costa Cabral o Lluís Bonaparte, futur president de la II República Francesa i després emperador. La política europea canviava tan ràpidament que les vides dels seus protagonistes s'entrecruaven com en un vodevil (13).

A l'Europa de la dècada dels quaranta, però, no hi predominava l'ambient amable de l'alta comèdia, sinó el neguit motivat per les sacsejades prèvies a un terratrèmol. Hem acabat per creure que el 48 europeu engegà a París el febrer d'aquell any i que tot el que ve després va ser-ne una mera conseqüència, quan ja s'havia assistit a un bon grapat de conflictes, cada cop més a prop del centre. Des de la primavera de 1846, a Portugal s'hi havia desenvolupat un cicle de revoltes (les de Maria da Fonte i de la Patuleia), crisis polítiques i, al final, una

guerra civil que enfrontà els liberals conservadors al poder amb les forces conjuntes de setembristes i miguelistes. Corria la tardor de 1846, just quan Àustria apujà la tensió en annexar-se Cracòvia. No havia passat mig any que una intervenció diplomàtica de Gran Bretanya i una de militar d'Espanya sufocà l'incendi portuguès, l'abril de 1847 (14), que s'encenia a Suïssa la guerra civil dita de la Sonderbund i que uns aixecaments a Toscana i Lucca obligaven a concedir sengles cartes atorgades. Al regne de Nàpols li tocà liberalitzar-se el gener de 1848, després d'una rebel·lió a Palerm. Allò que va passar a partir del febrer és molt més sabut.

Per últim, d'ençà que Labrousse va mostrar la importància dels cicles econòmics en les revolucions, tothom remarca el paper de la crisi industrial i financera de 1847-1848 (15). N'hi ha també que afegeixen els efectes de la fam de la patata, que es va abatre sobre les zones on s'havia estès més aquest conreu i va assolir dimensions tràgiques a Irlanda. No obstant, un cop vist l'anterior repertori de conflictes, s'ha de concloure que el 48 europeu no va ser exactament una reacció popular davant d'un mal moment econòmic. Més aviat, la crisi va exasperar els ànims quan el nou ordre liberal no s'havia assentat encara i trampejava els conflictes que

venien d'antic i els nous. A Catalunya ocorregué, en part, el mateix.

L'Espanya d'Isabel II

La trajectòria de l'Espanya de la dècada dels quaranta del segle XIX s'ajusta a aquests trets molt més que no se sol dir. En síntesi, després de la victòria militar sobre l'Antic Règim a la Guerra dels Set Anys s'hi consolidà el nou ordre liberal-burgès. D'una banda, la propietat perfecta restà consagrada quan els béns nobles van ser desvinculats amb indemnització i s'avançà en la desamortització eclesiàstica; de l'altra, la Constitució de 1837 i la posterior reforma de 1845 garantiren la igualtat davant la llei, així com un règim representatiu i parlamentari (16). Es compten entre els èxits dels governs d'aleshores la reforma del sistema tributari, la redacció dels nous codis civil i penal o la reorganització de l'ensenyament secundari i l'ordre públic. Al fons s'estenia el teló de la prosperitat econòmica duta pel renaixement del comerç, el creixement de l'agricultura per extensió i la forta embranzida de la indústria, sobretot a Catalunya.

Aquest redreçament va haver de superar nombrosos entrebancs, així que la política de l'època es distingí per una marcada inestabilitat. Hi contribuïren els

Isabel II, reina nena per l'evolució de la llei sàlica. Aquesta polèmica successió desencadenà les guerres entre carlins i liberals. ARXIU ARB

mateixos factors que als altres estats (la tensió geopolítica i la triple confrontació liberals/absolutistes, liberals conservadors/liberals d'esquerra i liberals/demòcrates-socialistes-obreristes) (17), per bé que n'hi hagués algun de propi. Al capdavant, cap país occidental no havia travessat més de trenta anys de guerra—exterior o civil—quasi ininterrompuda i tres regències seguides (la de Maria Cristina del 1833 al 1840, la provisional de 1840-1841 i la d'Espartero del 1841 al 1843), després de les quals el cap de l'Estat encara tenia tretze anys.

La peculiaritat del munt d'incidents que omple la crònica d'aquells anys a Catalunya i a Espanya prové més que res del fet que, després d'una generació i escaig de violència política, l'hàbit hi havia arrelat. Si els pronunciaments i les juntes havien pujat Espartero al poder el setembre de 1840, tretze mesos més tard uns militars conservadors liderats per O'Donnell miraren de foragitar-lo pel mateix mètode. No se'n sortiren, i no fou fins al novembre de 1842 que s'inicià a Barcelona el cicle revolucionari que derrocaria el regent (18). De moment, Espartero sotmeté la ciutat rebel a còpia de bombes, però, de retruc, la seva popularitat va situar-se sota mínims. En pocs mesos, una nova onada de pronunciaments menada en conjunt per moderats i progressistes el va trametre cap a l'estranger l'agost de 1843. Els motors revolucionaris no s'aturen tot d'una, i d'aquí l'espeterneç de Barcelona, capital la tardor següent d'un moviment centralista que no pretenia cap centralització, sinó aplegar representants de les províncies en una Junta Central que canviés la Constitució en un sentit d'esquerra. El cicle no es tancaria sense un nou bombardeig de la ciutat i la repressió, el març de 1844, d'un penúltim aixecament a Alacant (19).

En canvi, els carlins van mostrar-se poc actius durant els primers quarantes, car don Carlos, de Bourges estant, tampoc no els va espavilar (20). A l'interior, el carlisme sols es manifestà sota la forma d'un bandolerisme residual —els trabucaires—, present so-

El general Narváez, cèlebre per les seves accions guerreres, polítiques i cortesianes.

COL·LECCIÓ R. FELIPÒ

bretot a Catalunya (21). L'atonía seguí fins al 18 de maig de 1845, data en què don Carlos va abdicar per sorpresa en la persona del seu fill Carlos Luis, conegut pels carlins com Carles VI i pels altres com el comte de Montemolín. Al seu torn, el flamant pretendent va esbombar un manifest on feia una crida a la reconciliació i acceptava alguns dels canvis portats per la revolució liberal (22). El més curiós del cas és que els inspiradors de la nova línia política no eren els carlins—que van pallesar de seguida el seu disgust—(23), sinó Jaume Balmes i el marquès de Viluma, uns ultraconservadors que posaven de nou sobre la taula el suat projecte de matrimoni entre Isabel II i el seu cosí Carles VI. Les velles històries no expliquen a què va venir un canvi tan sobtat, però, com que aquí es tracta d'avançar hipòtesis, n'arriscaré una: la causa estava perdent el suport que els privile-

giats de l'Antic Règim li havien atorgat fins a aquell moment, i intentava recuperar-los amb una opció liberal d'ordre (24).

M'afanyo a advertir que, com en el conflicte de 1833-1840, la causa principal del de 1846-1849 no rau en els intricats afers familiars dels Borbons. Si m'hagués de quedar amb una de sola, escolliria el fet que la guerra civil dels set anys i les lluites liberals posteriors havien expulsat del sistema i del país tanta gent que les vies convencionals de la política van esdevenir impracticables. N'estaven exclosos—i sense gaires ganes del que ara es diu reinserir-se—els milers d'excombatents carlins refugiats a França, on malvivien des de 1840 amb els pocs subsidis que la monarquia de Juliol els atorgava a ells i als centenars de liberals d'esquerra, centralistes i republicans (els Degollada, Ametller, Terrades o Bellera) que havien participat en els pronunciaments citats avants. I encara hi havia els exclosos de l'interior. Parlo de la major part de la població, que—com arreu d'Europa occidental, un cop més—no tenia vot, la qual cosa no la invalidava per suportar la càrrega d'un sistema fiscal basat en els impostos indirectes i d'unes quintes que hom podia evitar aportant determinades quantitats en metall-lic (25). De debò que no calia una crisi econòmica per provocar una explosió.

De tota manera, el conflicte no es va gestar a l'interior sinó a l'estranger, a causa de la citada marginació massiva i de l'aïllament que la monarquia espanyola patia d'ençà del zenit revolucionari de 1835-1837. Les relacions amb els estats liberals es mantenien si fa no fa, però cap dels molts governs que s'havien succeït no les havia normalitzat amb els absolutistes, molt en especial amb els Estats Pontificis. Seco Serrano va afirmar fa temps que *"dos columnas maestras debían asegurar el puente tendido entre las Españas de la guerra civil: el Concordato con la Santa Sede y el matrimonio de la Reina"* (26), però la imatge em sembla més vàlida per a la política exterior. Per als moderats, si més no, la clau de volta era la pau amb Roma, ja que, en cas d'arribar-s'hi, el reconeixement d'Àustria,

Nàpols i el Piemont caurien per si sols i el carlisme perdria suport. Tanmateix, Gregori XVI nos'avinagué a raons mentre va viure, ni tan sols després que s'aturés la desamortització, l'abril de 1845.

Quant a allò que en el seu dia va anomenar-se "els matrimonis espanyols", és a dir, els d'Isabel II i sa germana Luisa Fernanda, l'enrenou va començar el primer de març de 1846, quan tota Europa va assabentar-se que a la reina d'Espanya li havia vingut la primera regla (27). Llavors aparegueren tot de pretendents estrangers (un Bragança, un Saxe-Coburg, un Orléans –el duc de Montpensier, fill de Lluís Felip de França–, un Borbó de Lucca i un Borbó napolità, el comte de Trapani), però els que no tenien el vet del govern britànic arrossegaven el del francès o el dels liberals espanyols. A fi d'evitar problemes, gairebé tothom (Narváez sostenia que la reina s'havia de casar amb qui millor li estigués) va assumir que Isabel havia de compartir el tron i el llit amb un seu cosí. Bé, quin? N'hi havia tres de disponibles, tots amb pegues. D'un cantó, estaven els fills de l'infant Francisco de Paula, don Francisco de Asís i don Enrique, que eren, respectivament, un ultra homosexual i potser impotent

i un eixelebrat. De l'altre, restava Montemolín, que representava la branca de la família que havia mogut una guerra civil en defensa de l'Antic Règim (28).

Les noces reials ens poden semblar avui dia una fotesa, després de tant matrimoni morganàtic divulgat per les revistes de col·raines, però en aquell temps no ho eren en absolut. De seguida, l'infant don Enrique va fer propaganda de la seva idoneïtat nupcial amb un pronunciament que va tenir lloc a Galícia la primavera de 1846 (29). Que els carlins no s'animarien a defensar el seu pretendent, ara que ho era per partida doble? De moment, el comte de Montemolín va fugir de Bourges cap a Londres el 14 de setembre de 1846, dues setmanes després que es fes públic que Isabel es casaria amb Francisco de Asís i Luisa Fernanda amb el duc de Montpensier. Si va triar aquest nou destí d'exili després de fer un tomb per Torí, Viena i La Haia, va ser perquè esperava obtenir-hi l'ajuda del govern britànic, irritat pel gol que li havia marcat el francès amb el prometatge de Luisa Fernanda.

El doble matrimoni es va celebrar per fi el 10 d'octubre de 1846, just el mateix dia que esclatava la guerra civil a Portugal (30). Al seu

torn, el secretari del Foreign Office, vescomte Palmerston, ja havia començat a jugar les seves cartes tot seguint la màxima que li és atribuïda: "el govern de Sa Majestat Britànica no té aliats: té interessos".

El soroll i la fúria

En cas d'adoptar el terme "Guerra dels Matiners", l'hauríem de reservar per a la primera fase d'aquella contesa multiforme. Fou la veu popular qui, amb molt d'encert, posà aquest nom als guerrillers carlins catalans que obriren el foc la tardor de 1846, els Tristany, Borgetes, Ros d'Erolles, Boquica, Vilella, Caletus, Estartús, Castells, Guerxo de la Ratera, Masgoret, Pep de l'Oli, Poses, Currutaco, Gonfaus i Mar-

çal, tots ells excombatents de la guerra civil (31). Tanmateix, ningú no els havia ordenat res (32). Ans al contrari, el comte de Montemolín anava enfeinat per Londres ordint una trama d'aliances complexa i inèdita. Entre balls i banquets, alguns *torios* d'extrema dreta van formar un *lobby* de suport al nou pretendent, que alhora mantenia contactes amb el gabinet *whig* de Russell en la persona del ministre Palmerston... i amb progressistes espanyols (33). No tots els britànics perseguïen el mateix (Palmerston volia fer la guitza als francesos i els altres una monarquia espanyola reaccionària), però almenys contribuïen amb diners (34), no com els esparteristes exiliats.

Els guerrillers catalans, amb els seus costums bandolers, donaven una pèssima imatge a la causa montemolinista, i fins i tot eren malvistos pels notables carlins. Tornaren a les muntanyes perquè el seu propi partit els arraconà, així com per altres raons que coneixim bé els generals que els van combatre. Per a Fernando Fernández de Córdoba, "fuera de unos pocos que lograron empleos en establecimientos industriales o protección en alguna casa legitimista, los demás arrastraban una vida de desesperación y de miseria. Sujetos a una escasa

Antiga plaça de Sant Jaume de Frontanyà, escenari d'un dels enfrontaments de la Segona Carlinada lliurats al Berguedà.

COL·LECCIÓ R. FELIPO

pensión del Gobierno francés, martirizábales la idea de concluir sus días en aquella situación lamentable” (35). Per a Manuel Pavía, Catalunya tornà a ser teatre de guerra, *“ya por lo quebrado de su tierra, tan ocasionada al guerrillero, ya por su arrimo a Francia, que podía proporcionarles socorros y recursos, y en todo trance salvación”* (36). Ultra això, l’amnistia concedida l’octubre de 1846 amb motiu del casament de la reina havia posat els refugiats entre l’espasa i la paret: havien de marxar de França perquè el govern d’allà suprimia els subsidis, però no podien retornar als seus pobles perquè estava prohibit; els sortia més a compte ser agafats amb les armes a la mà i acollir-se després a un indult (37).

Les accions més audaces d’aquesta Guerra dels Matiners pròpiament dita les protagonitzaren els Tristany (cinc nebots i l’oncle) a Cervera el 16 de febrer i a Terrassa el 3 de març de 1847. El capità general de Catalunya, Manuel Bretón, no sols no els va vèncer, sinó que provocà la indignació general amb uns bans de sang i fetge molt seus (bans “bretonians”, en deien). El govern del duc de Sotomayor el substituï per Pavía, que també havia servit durant la guerra civil sota les ordres del baró De Meer. D’ell en manllevà les idees bàsiques per al pla de guerra que va aplicar, llevat d’un breu parèntesi del setembre al novembre de 1847, quan el reemplaçà Manuel Gutiérrez de la Concha. Com la del seu mestre el 1837-1839, l’estratègia de Pavía era alhora militar i política: combatia la facció sense caure en una excessiva mobilitat i alhora li restava suport social. Així va aconseguir cops tan sonats com la captura i execució del Ros d’Eroles i mossèn Benet Tristany (maig de 1847) i col·laboracions tan valuoses com la del bisbe d’Urgell i copríncep d’Andorra, l’excarlí Simó Guardiola, i la dels setanta propietaris més rics de Barcelona, entre ells els també excarlins marquès d’Alfarràs i comte de Fonollar (38).

L’encàrrec del govern Narváez de deixar Catalunya pacificada a inicis de l’any 1848 es va complir

Maria Cristina de Borbó (1806-1878), la reina regent.

COL·LECCIÓ R. FELIPÓ

en part. No obstant, la revolució de febrer i la subsegüent proclamació de la II República Francesa van capgirar de nou la situació. En previsió de les possibles repercussions a Espanya, Narváez va fer aprovar a les Corts una llei de poders d’excepció i va negociar amb els líders progressistes, oferint-los fins i tot alternar-se en el govern si no movien cap aldarull. Una part del progressisme acceptà l’oferta, però per a una altra la temptació va ser massa forta: el 26 de març i el 7 de maig tingueren lloc a Madrid sengles aixecaments, ràpidament reprimits. Narváez, que ja era vist a certes corts europees com la paret on s’estavellava la revolució, hi provocà incredulitat i un xic d’enveja quan féu fora l’ambaixador anglès Bulwer, *“en cuya casa no sólo era público se refugiaban varios de los principales conspiradores, sino que en ella había estado desde el principio el foco de la revolución”* (39). Per descomptat, el govern britànic respongué amb l’expulsió del plenipotenciari espanyol, Istúriz, i amb el trencament de relacions diplomàtiques.

Diputació General de Catalunya pel seu compte. Al seu torn, l’amnistia del 17 d’abril de 1848 dividí els carlins entre els montemolinistes fervents i els que, com el vell general Nazario Eguía, consideraven que valia més negociar (41).

Mentrestant, els carlins matiners anaren fent la guerra com sabien: entraven per sorpresa als pobles per recaptar, s’aplegaven per a una acció i es dispersaven quan venien mal dades, sempre evitant el combat frontal amb les tropes de la reina, molt superiors en efectius (42). Per tornar a posar d’exemple Castells, que va exercir de comandant en cap fins al primer d’abril, ell i els seus havien muntat una entrada a Igualada el 21 de febrer, havien atacat Monistrol de Montserrat el mateix 1 d’abril, s’enfrontaren amb la columna isabelina del brigadier Paredes a Sant Jaume de Frontanyà el 25 de maig i a Castellar de n’Hug el 26, i per fi es feren forts al Pont de Rabentí el 12 de juny (43). Amb tot, ni la seva partida ni cap altra no van ocupar un territori de forma estable, com al 1837-1839. No ho farien ni tan sols després de la nit de Sant Joan de 1848, quan travessà els Pirineus per comandar-los el Tigre del Maestrat en persona, Ramon Cabrera.

Arran de tot això, a la primavera de 1848 es desfermà una segona fase de la guerra o, ben mirat, una altra guerra que no hauríem de dir dels Matiners. Per bé que siguin contigus en el temps, aquest nou conflicte i l’anterior només tenen en comú el fet que les oposicions al règim moderat els van preparar a l’exterior emparant-se d’una conjuntura internacional inestable. En definitiva, no van ser reaccions populars sorgides dels molts i greus problemes socials del país, ni oferiren cap més programa que el de “Quítate tú pa’ que me ponga yo”.

Convé aclarir-ho d’entrada per tal de no perdre’s en la crònica d’uns mesos en els quals partides de carlins, de progressistes i de republicans combateren cadascuna al seu aire. De totes maneres, el desori de les seves direccions polítiques, radicades al sud de França, a recer de la confusió pel canvi de règim, era encara pitjor. Quant als progressistes, la major part (Mendizábal, Madoz i el mateix Espartero) va decidir no fer la guerra, uns altres (Bellera o els germans Ametller, Narcís i Victorià) van associar-se a alguns demòcrates i van lluitar per una república presidida per l’infant don Enrique, i uns altres més (Patricio de la Escosura i el financer José de Salamanca) participaren a Pau en una junta dita de Baiona que des de Perpinyà mirava de derrocar Narváez perquè els havia tret de ministres el 1847 (40). Ah!, i Tomàs Bertran va organitzar una

Just la mateixa nit va entrar a Guipúscoa Joaquín Julián de Alzáa, que perdria la vida uns dies més tard en un intent desesperat per atiar la revolta al País Basc i Navarra. No s’hi va produir l’esperada adhesió, com tampoc a les accions de Mariano Peco a Extremadura o d’El Estudiante de Villasur a Burgos. Tots els esforços per estendre el radi d’acció del montemolinisme durant la segona meitat del 1848 van fer palesa la inviabilitat del projecte. No responia a les expectatives dels carlins de sempre, que abominaven dels acords amb liberals de qual-sevol mena, mentre que per als conservadors resultava redundant, ja que els moderats garantien molt millor l’ordre públic i els negocis. En suma, don Carlos Luis ambicionava un espai polític que ja era ocupat. Hi ha quelcom de metafòric en les dues vegades (el 10 d’abril de 1848 i el 4 d’abril de 1849) que volgué entrar endeba-

des a Catalunya per posar-se al davant dels seus.

M'he proposat descriure el paisatge d'abans d'una batalla i per tant no narraré el tram de la contesa que arriba fins a la pacificació final del maig de 1849. Segurament no presenta els mateixos punts d'interès per als historiadors que per als marmessors del record carlí. Per a aquests últims, fou un temps èpic amb alguna gesta (sobretot la del Pasteral d'Amer, el 26 i 27 de gener de 1849), moltes traïcions (la d'en Caletrus el setembre de 1848, la del Pep de l'Oli el novembre següent, la de Poses el gener de 1849... i la de més de 4.000 homes que es presentaren a indult) i alguns exemples de fidelitat a tota prova (els d'en Borgetes, dels Tristanys... o de Castells). Els estudiosos potser reflexionaran sobre si els canvis de bàndol demostren que aquesta era la sortida que buscaven de bon principi uns homes que havien fet de la guerra la seva professió (44), si la campanya tan poc lluïda que menà Cabrera confirma que no existeixen els homes providencials, si el triomf moderat va ser degut a que de nou van canviar els aires a Europa i de sobte tots els estats (Roma, Àustria, Piemont, Rússia) van normalitzar les relacions amb la monarquia d'Isabel II. A mi en particular, m'agrada tornar a aquell temps per repensar el 48 europeu, per descobrir perquè el règim liberal espanyol va mostrar tanta solidesa i per trobar-hi les causes de l'eclipsi carlí, que duraria tota una generació.

Notes

- (1) Es tracta de Joan Castells i Rossell, nascut a Àger l'any 1802 i mort a Niça el 1891 (Josep Llord, *Campanya montemolinista de Catalunya o Guerra dels Matiners (setembre de 1846 a maig de 1849)*, Imp. Altés, Barcelona, 1926, p. 56). Combaté durant la guerra civil de 1833-1840 i, com s'anirà veient, representà un destacat paper en la de 1846-1849.
- (2) Servicio Histórico Militar, secció 2a, divisió 4a, lligall 63 (*Operaciones de campaña. Guerras carlistas, 1848-1870*).
- (3) Per exemple, a "El primer carlisme a Catalunya: del regne a l'exili", a *L'Avenç*, núm. 203, maig de 1996.
- (4) Joan Camps i Giró, *La Guerra dels Matiners i el catalanisme polític (1846-1849)*, Curial, Barcelona, 1978, i Carlos Seco Serrano, "La opció catalanista del conde de Montemolín", a *Tríptico carlista. Estudios sobre historia del carlismo*, Ariel, Barcelona, 1973. Quant al relliscós Bertran, ja l'abril de 1832 les autoritats franceses el tenien catalogat com a agent secret del govern espanyol (Archives Départementales des Pyrénées Orientales, divisió M, sèrie 4M, lligall Mn. c. 1875 -numeraçió antiga-).
- (5) Fundación Universitaria Española, Madrid, 1981.
- (6) Ferran de Sagarra i de Síscar, *La primera guerra carlina a Catalunya (contribució al seu estudi). El conde d'Espanya i la Junta de Berga* (2 vols., Barcelona, Barcino, 1935).
- (7) És a dir, Víctor Gebhardt, *Historia General de España y de sus Indias desde los tiempos más remotos hasta nuestros días, tomada de las principales historias, crónicas y anales que acerca de los sucesos ocurridos en nuestra patria se han escrito* (vol. 7, Lib. Española-Lib. del Plus Ultra-Lib. de la Enciclopedia, Madrid-Barcelona-La Habana, 1864); Juan Valera, *Historia general de España desde los tiempos primitivos hasta la muerte de Fernando VII, por don Modesto Lafuente, continuada desde dicha época hasta nuestros días por don Juan Valera, con la colaboración de D. Andrés Borego y D. Antonio Pirala* (vol. 23, Montaner i Simón, Barcelona, 1885); Miguel Morayta, *Historia General de España desde los tiempos antehistóricos hasta nuestros días* (vol. 9, Felipe González Rojas, editor, Madrid, 1886-1896), i a Antonio Pirala, *Historia contemporánea. Segunda parte de la Guerra Civil. Anales desde 1843 hasta el fallecimiento de Don Alfonso XII* (vol. 1, Felipe González Rojas editor, Madrid, 1893-1895).
- (8) Si més no, darrerament semblava que hi havia acord. Ha aparegut, però, una nova veu per entonar a l'*Spain is different*. Això fa Charles Esdaile en un llibre molt recent (*La quiebra del liberalismo (1808-1865)*, Crítica, Barcelona, 2000), quan accepta que "*España no era una excepción ante los problemas de la época ni el imperio de la decepción y el desastre*", però qualifica el resultat de "*creación de un sistema social tan huérfano de moralidad y de justicia como incapaz de hallar una salida pacífica a los conflictos de la época*" (p. 11).
- (9) Així ho he sostingut a Manuel Santirso, *Revolució liberal i guerra civil a Catalunya*, Pagès editors, Lleida, 1999. Per molt que l'afirmació no tingui res d'original, resulta curiós comprovar que a les síntesis sobre les revolucions de 1830 (per exemple, Clive H. Church, *Europe in 1830*, George Allen & Unwin, Londres, 1983) s'ignora l'epíleg ibèric.
- (10) La bibliografia sobre l'iberisme és tan àmplia que per començar més val recórrer a José Antonio Rocamora Rocamora, "Un nacionalismo fracasado: el iberismo", a *Espacio, Tiempo y Forma. Serie V. Historia Contemporánea*, 1989. Hi ha referències al fracàs del projecte duaner franco-belga a E. H. Kossmann, *The Low Countries, 1780-1940*, Oxford University Press, Oxford, 1978, pp. 201-202, i a Francis Démier, *La France du XIXe siècle. 1814-1914*, Éditions du Seuil, París, 2000, p. 167.
- (11) És un dels temes recurrents a la correspondència diplomàtica espanyola d'aquella època. De totes maneres, no es feia més que mantenir la relació que va posar en evidència Veronique Clarenc a "Toulouse, capitale du carlisme catalan (1830-1840)", a *Annales du Midi*, T. 105, núm. 202, abril-juny de 1993.
- (12) Vegeu, respectivament, Démier, *La France du XIXe siècle*, p. 202, i Saraiva, José Hermano, *Historia de Portugal*, Alianza Editorial, Madrid, 1989, pp. 360-361.
- (13) Un parell d'anècdotes potser ho il·lustraran. Quan, arran del seu pronunciament a Boulogne, Lluís Bonaparte va ser confinat el setembre de 1840 a la fortalesa d'Ham, va ocupar les mateixes habitacions on s'havia allotjat el carlí Cabrera fins feia uns dies. Cabrera, al seu torn, va emigrar cap al Midi, on, d'un hotel de Montpeller estant, va veure des del balcó com passava pel carrer la reina mare Maria Cristina, contra la qual havia combatut i que ara era a l'exili com ell. Edgar Holt va lligar els fils d'aquesta trama a *The Carlists Wars in Spain* (Putnam, Londres, 1967, p. 197) i també en parla Román Oyarzun, *Vida de Ramón Cabrera y las guerras carlistas* (Aedos, Barcelona, 1961, pp. 139-145), que afegeix que, un cop instal·lat a Lió, Cabrera va ser convidat pel rei del Piemont a viure al seu regne.
- (14) Vegeu Ribeiro, Maria Manuela Tavares, "A restauração da Car-

Ctra. Sant Fruitós, 32 - bxs.

Tel. 93 821 45 90

Fax 93 821 45 91

08600 Berga

 PLANA
a s s e s s o r i a s . l

- ta constitucional: cabralismo e anticabralismo”, a Torgal, Luis Reis, i Roque, João Lourenço, *O Liberalismo. História de Portugal*, vol. 5, Estampa, Lisboa, 1993, pp. 112-116. Sobre la intervenció espanyola, comptem amb dos estudis recents: Cristóbal Robles Jaén, *España y la Guerra Civil de Portugal (1846-1847)*, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia, Murcia, 2000, i Gonzalo de Porras i Rodríguez de León, *Dos intervenciones militares hispano-portuguesas en las guerras civiles del siglo XIX*, Ministerio de Defensa, Madrid, 2001.
- (15) Ernest Labrousse, *Fluctuaciones económicas e historia social*, Tecnos, Madrid, 1980, pp. 466-477.
- (16) Subratllo que m'ocupo d'una època on només n'hi havia cinc a Europa: Gran Bretanya, Bèlgica, França, Espanya i Portugal. El percentatge d'electors a Espanya oscil·là entre un màxim del 4% de la població el 1844 i un mínim del 0,8% el 1846 (Francisco Cánovas Sánchez, *El partido moderado*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1982, p. 117). El màxim seria semblant a l'electorat britànic i el mínim al francès o al belga.
- (17) Quant a les noves tendències, es poden consultar Genís Barnosell, *Orígens del sindicalisme català* (Eumo editorial, Vic, 1999) i Antonio Cabral Chamorro, *Socialismo utópico y revolución burguesa: el fourierismo gaditano, 1834-1848*, (Diputación Provincial de Cádiz, Cadis, 1990). Es fa referència als lligams d'Abdó Terrades amb els cabetians francesos a Clara E. Lida, *Anarquismo y revolución en la España del XIX*, Siglo XXI, Madrid, 1972, p. 29.
- (18) Francesc Curet i Payrot, *La Jamància, 1842-1843*, Dalmau, Barcelona, 1961, pp. 15-31.
- (19) Dic penúltim per si s'hi volen afegir el pronunciament de Zurbano a Haro l'11 de novembre de 1844 i l'entrada a Jaca del general Ruiz sis dies després. Sobre els diferents moviments juntistes, vegeu Antonio Moliner, *Revolución burguesa y movimiento juntero en España*, Milenio, Lleida, 1997, pp. 229-261. Comptem amb un dietari –i poc més– dels fets de Barcelona de la tardor de 1843: *Revolución de Barcelona proclamando la Junta central: diario de los acontecimientos de que ha sido teatro esta Ciudad, durante los meses de Setiembre, Octubre y Noviembre de 1843*. Redactado por un testigo de vista, Imp. de Manuel Saurí, Barcelona, 1844. Per últim, el moviment d'Alacant ha estat estudiat a consciència per Pedro Díaz Marín i José A. Fernández Cabe-llo a: *Los mártires de la Libertad (La revolución de 1844 en Alicante)*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1992).
- (20) Fins i tot va prohibir que s'ajudés de cap manera la conjuració d'O'Donnell per derrocar Espartero, i sembla que va ser obeït (Antonio Pirala, *Historia de la Guerra Civil y de los Partidos Liberal y Carlista*, vol. III, Felipe González Rojas, editor, Madrid, 1889-1891, p. 741).
- (21) Comproveu-ho a Ferran Sánchez Agustí, *Carlins amb armes en temps de pau. Altres efemèrides d'interès (1840-1842)*, Pagès editors, Lleida, 1996.
- (22) “*Sé muy bien que el mejor medio de evitar la repetición de las revoluciones no es empeñarse en destruir cuanto ellas han levantado, ni en levantar todo lo que ellas han destruido. Justicia sin violencia, reparación sin reacciones, prudente y equitativa transacción entre todos los intereses, aprovechar lo mucho bueno que nos legaron nuestros mayores sin contrarrestar el espíritu de la época en lo que encierre de saludable. He aquí mi política.*” (a Pirala, *Anales*, vol. I, p. 944).
- (23) El 3 de juny següent, cinquanta-nou personalitats carlines a l'exili manifestaren la seva protesta (Pirala, *Anales*, vol. I, p. 307).
- (24) He aportat dades sobre aquest suport a Manuel Santirso, “*Gerifaltes de antaño. Los señores catalanes en el primer carlismo*”, a *Millars. Espai i Història* (revista del Departament de Geografia, Història i Art de la Universitat Jaume I), núm. XXIII, 2000. Quant a la defecció dels antics carlins, pot indicar-se, per exemple, que el bisbe d'Orihuela, Félix Herrero, va recobrar la seva seu després de jurar la Constitució l'octubre de 1844 (Pedro Díaz Marín, *Después de la revolución. Centralismo y burguesía en Alicante (1844-1854)*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Alacant, 1998, p. 249). Ell i els nobles carlins catalans (els Fonollar, Sagarra o Monistrol) encara s'estaven a l'estranger, però en retornarien gràcies a l'amnistia de 1846 (*Necrologías leídas en la sesión solemne celebrada el 7 de diciembre de 1890 al objeto de honrar la memoria de los Excmos. Sres. marqueses de Camps y de Monistrol*, IACSI, Barcelona, 1890, p. 2).
- (25) No van faltar els motins de protesta contra ambdues coses, com es podrà comprovar a Pirala, *Anales*, vol. I, p. 292, i a Cánovas, *El partido moderado*, pp. 61-62.
- (26) *Tríptico carlista*, p. 67.
- (27) En realitat, l'ambaixador francès, Bresson, li ho va comunicar al ministre Guizot amb un eufemisme: “*Fa dues hores que la Reina ha esdevingut matrimonioble*” (Holt, *The Carlists Wars in Spain*, p. 210).
- (28) A més, el pobre no era gens atractiu. Heus aquí la seva descripció: “*Marques particulieres. Le lèvre supérieure et les dents un peu avancés, ce qui est très remarquable lorsqu'il parle [...] . Les genoux en dedans, ce qui est fort apparent quand il marche. Setenant très droit. Tournement de la prunelle gauche, mettant souvent en évidence tout le blanc de l'œil*” (Archivo Histórico Nacional, secció Estat, consolat a Perpinyà, lligall 8362).
- (29) Un bon resum a Gebhardt, *Historia General de España*, vol. 7, p. 1041 i següents.
- (30) Tots els detalls de la cerimònia a Manuel Angelón, *Isabel II. Historia de la Reina de España*, dd. ee., Madrid-Barcelona, 1860, pp. 324-339.
- (31) L'inventari procedeix d'Oyarzun, *Vida de Ramón Cabrera y las guerras carlistas*, pp. 160-161.
- (32) Els informes d'un confident conservats a l'Archivo Histórico Nacional ho deixen ben clar: “*La entrada en Cataluña del Ros de Eroles no es intervenida ni manejada por*

Serrano

Bar - Restaurant

Lloguem pis totalment moblat en poble de muntanya,
per dies, caps de setmana o períodes de vacances.

Tel. 93 821 23 67 - 659 39 24 69

Pl. del Mercat, s/n - Tel. 93 824 60 51

08612 MONTMAJOR

las agencias legitimistas y carlistas" (Secció Estado, lligall 8362, carta de 14 de febrer de 1847). També "a pesar de la embestida de Tristany, que atribuyo a impaciencia e insubordinación de su gente, tengo por muy positivo que no se le ha dado aún por ninguna vía la orden de desarrollar la guerra" (*Ibidem*, carta de 3 de març de 1847).

(33) Combino aquí informacions procedents de Conxa Rodríguez Vives, *Ramon Cabrera, a l'exili*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1989, pp. 60-61, Llord, *Campanya montemolinista...*, p. 50, i E. Pablo de Córdova, *Historia de Don Carlos de Borbón y de Este y de su augusta familia desde el convenio de Vergara hasta nuestros días*, 2 vols., Manuel Rodríguez editor, Madrid, 1870, vol. II, pp. 345-350. Més endavant, el 1852, lord Manners i el comte de Lonsdale formarien part del breu gabinet conservador del comte de Derby.

(34) Per dir-ho amb les paraules d'un tractadista carlí gens sospitós: "a buen seguro que la guerra de los 'Matiners' no habría comenzado de no verse asistidos por Inglaterra, más o menos decididamente, don Carlos VI y sus partidarios" (Oyarzun, *Vida de Ramón Cabrera y las guerras carlistas*, p. 162). Vegeu també Camps i Giró, *La Guerra dels Matiners i el catalanisme polític (1846-1849)*, p. 184.

(35) Fernando Fernández de Córdova, *Mis memorias íntimas*, 3 vols., Est. Tip. Sucesores de Rivadeneyra, Madrid, 1886-1889, vol. I, p. 197.

(36) Manuel Pavia, *Memorias sobre la guerra de Cataluña, desde marzo de 1847 hasta setiembre del mismo año y desde noviembre de 1847 a setiembre de 1848*, Imp. de D. B. González, Madrid, 1851, p. 16.

(37) *Ibidem*, p. 30.

(38) Pavia, *Memorias sobre la guerra de Cataluña...*, pp. 50-52. Sobre De Meer i els seu estil militar consulteu Manuel Santirso, *Revolució liberal i guerra civil a Catalunya*, pp. 330-339, i sobre el canvi d'actitud política de la noblesa carlina, Montserrat Caminal i Badia, "La fundació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre: els seus homes i les seves activitats (1851-1901)", a *Recerques*, núm. 22, 1989, pp. 117-119.

(39) Ramón de Santillán, *Memorias (1815-1856)*, 2 vols., Publicaciones del Estudio General de Navarra, Pamplona, 1960, vol. 2, p. 96. Sobre la llei de poders especials i els esdeveniments de Madrid, vegeu Valera, *Historia general de España...*, vol. 23, pp. 81-82, Gebhardt, *Historia general de España...*, vol. 7, pp. 1046-1047 i

Fernández de Córdova: *Mis memorias íntimas*, vol. I, pp. 161-168.

(40) Vegeu Camps i Giró, *La Guerra dels Matiners i el catalanisme polític (1846-1849)*.

(41) "Mirad, Señor, que esta guerra la promueve un extranjero, y un extranjero que hizo todo el mal que pudo a vuestro padre, y que para el extranjero será únicamente el provecho. [...] O puede [V. M.] esperar la reacción absolutista, que tal vez se opere en Europa a favor de los excesos revolucionarios y de las inmensas fuerzas del imperio ruso, o puede tratar y negociar bajo bases razonables con el gobierno español". (carta d'Eguía a Montemolín, transcrita a Ildefonso Antonio Bermejo, *La Estafeta de Palacio*

(historia del último reinado). *Cartas transcendentales*, Imp. de R. Labajos, Madrid, 1874, pp. 144-145).

(42) Com sol passar en aquest afers, els comptes varien molt per autors i moments. Els guerrillers carlins catalans passaren d'uns 400 la primavera de 1847 a uns 4.000 la tardor del mateix any, experimentaren un retrocés l'hivern i després és difícil destriar-los de les partides no carlines (Pirala, *Anales*, vol. I, pp. 401, 514 i 951). Quant a les forces isabelines al Principat, passaren d'uns 22.000 homes la primavera de 1847 a 33.000 la tardor de 1848 (*Ibidem* i Fernández de Córdova, *Mis memorias íntimas*, vol. II, p. 183). Probablement, Concha

acabà la campanya el maig de 1849 amb més de 50.000 homes.

(43) Pirala, *Anales*, vol. I, pp. 480-481 i 486, i Llord, *Campanya montemolinista...*, pp. 69-71.

(44) No era la primera vegada que passava. L'any 1840, l'ingrés a l'exèrcit regular també havia estat cobejat pels capitosts carlins (Manuel Santirso, "El convenio de Vergara y otras paces descartadas (1837-1840)", a *Hispania*, núm. 191, setembre-desembre de 1995).

Manuel Santirso Rodríguez
Professor d'història

TORRE DE LA PETITA

Al nord-est de la ciutat de Berga hi ha la serra de la Petita, coronada per una edificació coneguda com la "torre de la Petita", que és la que figura en la foto de la portadella d'aquest dossier dedicat al carlisme.

És una portadella en clau berguedana. Molta gent de certa edat de la població, de petits, havien anat a jugar-hi. S'hi arribava des del collet de Santa Magdalena, pujant per un camí que travessava un esglaonat de feixes de conreus de secà on, sobretot els diumenges al matí, sempre hi havia algú que treballava. A la tardor, algun ocellaire hi parava el ram.

En aquell temps, la torre de la Petita era, per a la quitxalla, el "castell dels moros". La gent gran, generalment més il·lustrada, ja ho deien que l'havien construït els carlins, però la imaginació infantil, familiaritzada amb els moros de la Patum, dels carlins no en sabia ni un borrall.

Els més agosarats podien anar a la serra de Noet, menys arbrada que ara, on encara es podia resseguir la trinxera carlina. Aquesta serra, però, era vedada, perquè a més de la trinxera esmentada hi havia la de la darrera guerra, on es podien trobar moltes bales, i la possibilitat que s'hi trobés alguna bomba no

explotada que, manipulada, mutilés o matés, no era cap fantasia.

Era més fàcil i més divertit anar a la "torre dels moros" de la Petita i, per una escala que hi havia, pujar al terrat que feia de coberta, des d'on es divisava tot l'entorn.

Després vàrem saber que es tractava d'una modesta fortificació carlina. Una fortificació a la mida de les batalles de les partides que s'enfrontaren en aquella guerra. Unes fortificacions que els carlins tenien ordres d'enderrocar si a corre-cuita havien d'abandonar la població.

De fet aquesta construcció era, més que una fortificació, un punt de guaita de l'entorn des del qual es podia observar si arribaven forces pels camins del Ripollès i l'alt Berguedà, i la bandera dels que arribaven.

Aquesta edificació s'ha anat deteriorant amb el pas dels anys. El seu interès, de fet, és probablement limitat., però és l'únic vestigi que ens queda d'aquella Guerra dels Set Anys, bona part de la qual es va desenvolupar en sòl del Berguedà, i en la qual la vila de Berga va ésser la capital de la Catalunya carlina.

Des de L'EROL ens sumem a les veus que s'han alçat per salvar la torre de la Petita, patrimoni històric de la ciutat.

Josep Noguera i Canal